

VALÓS TÉRBEN – AZ ONLINE TÉRÉRT

Networkshop 31: országos konferencia

2022. április 20–22.
Debreceni Egyetem

Szerkesztette: Tick József, Kokas Károly, Holl András

HUNGARNET Egyesület
Budapest, 2022

A kötet megjelenését támogatta az
Energiaügyi Minisztérium

Szerkesztette: Tick József, Kokas Károly, Holl András

Tipográfia és tördelés: Vas Viktória

Networkshop
2022. április 20–22. Debreceni Egyetem, konferencia előadásainak közleményei

ISBN 978-615-82243-0-7

DOI: [10.31915/NWS.2022](https://doi.org/10.31915/NWS.2022)

Kiadja a HUNGARNET Egyesület
az MTA Könyvtár és Információs Központ közreműködésével
Budapest
2022

Borítókép: [freepik.com](https://www.freepik.com)

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
Lencsés Ákos: A nyílt tudomány pénzügyi vonatkozásai	7
Farkas Katalin: Centenáriumi média-adattár és virtuális kiállítás létrehozásának tanulságai az SZTE Klebelsberg Könyvtárban	13
Bódog András: A nyílt archívumi információs rendszer (OAIS) szabványának honosítása.....	20
Perlaki Attila: Oktatást segítő gamifikációs alkalmazások, mint szakdolgozati témák	27
Csapó Noémi – Dani Erzsébet: APPropó fejlődés – A Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár mobilapplikációja	32
Simon András: Integrált könyvtári rendszerek tranzakciós rekordjainak vizsgálata, a könyvtári állomány digitalizálásának tervezésekor.....	41
Németh Márton: Az OSZK Webarchívum nemzetközi kapcsolatai.....	58
Antal Péter: A mesterséges intelligencia kihívásai a XXI. század társadalmára	70
Hajdu Csaba – Szilágyi Zoltán: Modern robotikai technológiai ismeretek oktatása „Teljes spektrumú” oktatási módszerrel	77
T. Nagy László – Boda István Károly – Tóth Erzsébet: E-tananyagfejlesztés virtuális 3D környezetben.....	84
Palencsárné Kasza Marianna: Digitális átállás – Minőség – lehetőségek az EQAVET terén.....	92
Nagy Gyula: Nemzetközi kitekintés a felsőoktatási könyvtárak világára: a EUGLOH könyvtári workshopja	99
Babocsay Gergely: Az európai természettudományi gyűjtemények digitális integrációja: határ a csillagos ég.....	108
Somorjai Noémi: Egyenlőtlenségek a tudományos kutatás területén. Az amatőr kutatók szerepe	114
Molnár Dániel – Dani Erzsébet: Robotok a könyvtárban: Hogyan válhat a robotika a könyvtári mindennapok részévé?	122
Horváthné Felföldi Helga: Digitalizáció a szakképzésben. A Szakmajegyzékben szereplő szakmák digitáliskompetencia jártassági szintjeinek felülvizsgálata	130
Kalcsó Gyula: Ne csak útra csomagoljunk! Miért fontos a csomagolás a digitális megőrzésben?	138
Karsa Zoltán István – Szeberényi Imre: A CIRCLE felhő elmúlt évtizede	146
Bobák Barbara – Kasza Péter: Az MI lehetőségei a kora újkori filológiában: Johannes Michael Brutus <i>Rerum Ungaricarum</i> libri kéziratának digitális kiadása (esettanulmány)	154
Egyed-Gergely Júlia – Vajda Róza, Gárdos Judit – Horváth Anna – Meiszterics Enikő – Micsik András – Martin Dániel – Marx Attila – Pataki Balázs – Siket Melinda: Szociológia, kutatási adatok, mesterséges intelligencia: lehetőségek és tapasztalatok	161
Szemes Botond – Bajzát Tímea – Fellegi Zsófia – Kundráth Péter – Horváth Péter – Indig Balázs – Dióssy Anna – Hegedüs Fanni – Pantyelejev Natali – Sziráki Sarolta – Vida Bence – Kalmár Balázs – Palkó Gábor: Az ELTE Drámakorpuszának létrehozása és lehetőségei.....	170

Sebestyén Ádám: Az ELTEdata szemantikus adatbázis legújabb fejlesztései.....	179
Szlamka Erzsébet: Új trendek a tanulási eredmények tanúsításában	185
Tóth Máté – Héjja Balázs: Webshop indítása közönyvtári környezetben.....	192
Etlinger Mihály – Hernády Judit: A kiadás hagyatéka / a hagyatéka kiadása:	
A Régi Magyar Költők Tárának hálózati kiadásáról.....	199
Varga Emese – Makkai T. Csilla: „Ki a fenének kell collstok?”	
A digitális szöveg rejtett mértékegységei	204
Dobás Kata – Fazekas Júlia: ITdata – Egy irodalmi adatbázis fejlesztése Wikibase	
alapon és ennek hasznosítása Kosztolányi Dezső forrásjegyzékénél	211
Sörény Edina: Kézai Simon Program – digitális családi fotóarchívum.....	219
Fülöp Tiffany – Molnár Tamás – Hoczopán Szabolcs: Open Monograph Press	
e-könyvplatform a Szegedi Tudományegyetemen	227
Palkó Gábor: Mesterséges intelligencia, digitális bölcsészet, kulturális örökség:	
trendek és eredmények	235
Pergéné Szabó Enikő – Bátfai Mária Erika: A tudományos publikálás támogatása	
a Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtárban	241
Csirmazné Rezi Éva: Nemzetközi kiadványazonosítók és kötelezpéldányok kezelése	
az OSZK OKP (Országos Könyvtári Platform) rendszerében	250
Alföldi István – Dióssy Anna Laura: Digitálisan született kutatási anyagok megőrzése:	
a relációs adatbázis mint born-digital objektum	262
Fekete Norbert: HTR-modellépítés és kézírásfelismerés nagyméretű, többszerzős	
szövegtörpuszon. A Transkribus alkalmazása az Arany János hivatali iratokon.....	271
Horváth Péter – Kundráth Péter – Palkó Gábor: ELTE Népdalkörpusz – magyar	
népdalok gépileg annotált adatbázisa	276
Nagy György: IKT eszközök alkalmazása az alsó tagozatos	
környezetismeret órákon.....	284
Köpösdí Zsuzsa – Molnár Tamás: Multimédiás, interaktív és adaptív tananyagok	
létrehozásának lehetőségei H5P keretrendszerrel	289
Jankó Tamás: Munka 4.0 – Ipar 4.0 – Szakképzés 4.0 – :	
A digitális kompetencia jövőbeni fejlesztési útjai	296
Békésiné Bognár Noémi Erika – Nagy Andor: Megújuló könyvtári statisztika:	
az egységes adatstruktúra és a korszerű megjelenítés kialakításának útján	304
Bolya Mátyás: Kézírtos dallamlejegyzések feldolgozása MI-vel támogatott	
digitális környezetben	310
Maróthy Szilvia – Seláf Levente – Vigyikán Villó: Régi magyar verskörpusz összeállítása	
stilometriai és számítógépes metrikai kutatásokhoz	324
Szűcs Kata Ágnes: Kézírtos források transzformációinak lehetőségei	
a közgyűjteményekben.....	330
Fellegi Zsófia: A digitális filológia infrastruktúrái. A DigiPhil megújulásáról.	338
Mihály Eszter: Mi az a dHUpa? A Digitális Bölcsészeti Platform bemutatása.....	345
Nemeskey Dávid Márk – Palkó Gábor: Szemantikus névelém-azonosítás	
magyar nyelvű szövegeken (a HuWikifier bemutatása)	359

A kiadás hagyatéka / a hagyaték kiadása:
A Régi Magyar Költők Tárának hálózati kiadásáról¹

Etlinger Mihály
Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Irodalomtudományi Intézet
etlinger.mihaly@abtk.hu

Hernády Judit
PPKE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola
hernady.judit@gmail.com

Vadai István (1960–2018) munkássága szorosan összefonódott a kéziratos és nyomtatott Balassi-szöveghagyomány bonyolult kérdéskörével. A régi szövegek filológiai-textológiai vizsgálata mellett azonban Vadai István a legkorszerűbb digitalizálási módszerek iránt is élenként érdeklődött. Az alábbiakban a régi magyar versek forráskiadásában meghatározó szerepű Régi Magyar Költők Tára digitalizálásában betöltött kezdeményező szerepét és az e folyamattal összefüggő hagyatéki anyag sorsát ismertetjük, betekintést nyújtva a munkálatok jelenlegi állásába is.

A Régi Magyar Költők Tára-sorozat (a továbbiakban RMKT) digitális kiadása több szempontból problematikus. Egyrészt azért, mert a 16. századi művek kiadása 1880-ban kezdődött. A kiadások 1930-ban megszakadtak, az azóta eltelt közel 100 évben nemcsak újabb művek és források kerültek elő, hanem jelentős szakirodalommal és újfajta filológiai eszközökkel is gazdagodtunk, amelyek természetesen a szövegek újrakiadásáért kiáltanak. Ezeket vette figyelembe a sorozat 1990-től indított „új folyama”, amely a korábbi, Szilády Áron-féle kiadások után szövegkritikai szempontból is megújult, a 17. századi sorozat modernebb filológiai módszereit alkalmazta. A sorozat tehát kettéválk a digitális kiadás módszertanában is.

A másik probléma az, hogy a 16. századi RMKT kiadása a mai napig nem fejeződött be. Egy teljes (Bogáti Fazakas Miklós zsoltárai), illetve egy kiegészítő kötet (kiadatlan gyülekezeti énekek) máig adós a sorozat, így annak digitalizációja sem lehet végleges.

Hogy mégis jobban átlátható és használható online kiadás és szövegbázis jöhessen létre a körülmények ellenére, azt Vadai István (1960–2018) hagyatékának köszönhetjük. A 17. századi sorozat rekonstruált változatát nagy alaposággal ellenőrizte, így annak kereshető PDF-változatát már közre is adta a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézete és a DigiPhil.²

Vadai a 16. századi szövegek egységes kiadásán is dolgozott, hagyatékának e része is az Intézethez került. A korpuszon egyszerre két koncepció mentén is dolgozott: a hagyományos RMKT-köteteket felismertette, majd javította OCR-hibáit, emellett a még ki nem adott művek átiratait is elkészítette, majd a már kiadott szövegekkel együtt a 16. századi *Repertórium*³ számozása alapján létrehozta az általa ismert összes 16. századi vers szövegbázisát. Munkálkodása egészen nagy időtávot lefed: 2002 és 2014 között készítette el Word-átiratait.

¹ A tanulmány a Digitális Örökség Nemzeti Laboratórium támogatásával készült.

² *Régi magyar költők tára XVII. század* <http://digiphil.hu/context:rmkt-17>, (2022. 05. 27.) A kötetek első, automatikus optikai karakterfelismerésen átment digitalizált változata (<https://szovegtar.iti.mta.hu/hu/sorozatok/rmkt-xvii-szazad/>) manuálisan nem ellenőrzött, ezért a szövegréteg több helyen hibás.

³ *Répertoire de la poésie hongroise ancienne: A régi magyar vers leltára a kezdetektől 1600-ig*, <https://f-book.com/rpha/v7/> (2022. 05. 27)

A 16. századi anyag kapcsán kijelenthető, hogy egészen vegyes minőségű kiadásokból és forrásokból dolgozott, így Vadai átíratok alaposságuk és pontosságuk ellenére sem felelhetnek meg egy kritikai kiadás elvárásainak. Ez fakad egyrészt abból, hogy az RMKT-sorozatban már megjelent művek esetében sem találkozunk a hagyatékban kritikai jegyzetekkel, saját változtatásait sem indokolta. Másrészt pedig abból, hogy a kritikai kiadásban meg nem jelent műveket elsődlegesen más korábbi kiadásokból írta át, és amelyeknek nem volt modern kiadása, azokat a rendelkezésére álló források alapján közölte. Az ilyen, kritikai kiadással nem rendelkező versek esetében emiatt egészen heterogén forráshalmazzal dolgozott, ezek azonosítása túlnyomórészt megtörtént. Sokszor használta forrásul korábbi kiadások MEK-es változatait, de többször tetten érhető, hogy a Varjas Béla szerkesztette *Balassi Bálint és a 16. század költői* kétkötetes népszerűsítő kiadást is alapul vette az RMKT-ban meg nem jelent históriák és énekek közléséhez.⁴ Az online vagy felismertetett nyomtatott kiadások szövegeit természetesen ellenőrizte, ugyanakkor ellenőrzésének szempontjait, esetleges másodlagos forrásait nem rögzítette. Bármennyire is volt Vadai István a modern filológia és textológia egyik legnagyobb képviselője és alakítója, szempontrendszerének és átírási/javítási elveinek ismerete elengedhetetlen feltétel lenne ahhoz, hogy az RMKT-sorozathoz mérhető kritikai szövegkiadásként foglalkozzunk vele.

A hagyaték ezen része ráadásul több szövegkritikai problémát is magában hordoz. Bogáti Fazakas Miklós nagyszámú, kritikai kiadásban meg nem jelent műve esetében legtöbbször Gilicze Gábor szövegkritikailag egészen önkényes és pontatlan kiadását veszi alapul.⁵ Alapos vizsgálat után kiderült, hogy Vadai elődjének hibáit több helyen ugyan javítja, de olyan változatok segítségével, amelyek a Bogáti-szöveg-hagyományban nem feltétlenül rendelkeznek szövegkritikai értékkel. És mivel nem a legjobb változatnak vélt *Péchi Simon-énekeskönyvből* dolgozott, átíratok, ha pontosabbak is a korábbiaknál, nem pótolhatják az RMKT-vállalkozás tervezett Bogáti-kötetét.

Vadai szövegbázisát modernizált, ejtéstükröztető átíratok alkotják zömmel, ám akad néhány betűhű változat is. Ezek modernizálása is szerkesztői feladat, amely Vadai átírási elveinek ismerete és érvényesítése nélkül nem lehetséges. Éppen ezért a rögzítési elveket deduktív módon a hagyaték szövegeiből kell kinyernünk.

Vadai forrásainak vizsgálata alapján leginkább arra lehet következtetni, hogy munkájának szövegkritikai igénye eltörpül elsődleges célja mellett, mely az összes 16. századi verses mű digitalizált változatának elkészítése volt. Ezért a hagyatékból készülő adatbázis alapja is erre épül: a DigiPhil-munkacsoport Vadai átíratok ellenőrzését és a Text Encoding Initiative ajánlásának megfelelő jelölőnyelvi átíratban (XML-ben) rögzíti,⁶ változatainak forrásait minden esetben jegyzetben hivatkozza. A korpusz és a készülő adatbázis lehetőséget ad arra, hogy különböző szempontok alapján szűrjük és vizsgáljuk a 16. századi költészetet. Ahhoz, hogy az elsődlegesen a szövegből kinyerhető információkat közöljük, a következő metaadatkategóriákat vezettük be: RPHA-szám, cím, alcím, dallamjelzés, mottó, vers, versszak, verssor, üres sor, kolofon, akrosztichon. Emellett szükségesnek láttuk a saját szerkesztői jegyzeteink mellett Vadai saját jegyzeteit illetve a kódoló által felismert szövegkritikai megjegyzéseket

4 Varjas Béla szerk., jegyz., *Balassi Bálint és a 16. század költői* I-II (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979).

5 Bogáti Fazakas Miklós, *Magyar Zsoltár*, s. a. r. Gilicze Gábor (Budapest: OSZK, 2009), <https://mek.oszk.hu/07900/07965/07965.htm> (2022. 05. 27.)

6 TEI Consortium, „TEI P5: Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange”: <https://tei-c.org/release/doc/tei-p5-doc/en/html/index.html> (2022. 05. 11.) A TEI kapcsán lásd még: Bobák Barbara, Fellegi Zsófia, Palkó Gábor, *Szövegmódolás és a Text Encoding Initiative*, <https://teach.dariah.eu/course/view.php?id=40> (2022.05.11); Palkó Gábor, „Digitális filológia: számítógép anyaszerepben”, *Filológiai Közöny* 61, 2. sz. (2015), 187–199, 195–198.

feltüntetni, hogy a kiadás transzparens lehessen a Vadai-variánsok és a létrejövő saját változatok esetében. Ez a gesztus, ha nem is pótolja a szövegek kritikai kiadását, fogódzókat nyújthat a közölt szövegek helyes felhasználásában és egyfajta forráskritikai szemlélet kialakításában.

Az RMKT 17. századi sorozatát a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete indította el 1959-ben, Klaniczay Tibor és Stoll Béla szerkesztésében. A kritikai kiadás gyűjtőkörébe tartozik minden magyar nyelvű verses szöveg, az egyetlen sornyi lírai daraboktól egészen a több részes, olykor igen terjedelmes epikus költeményekig. A versanyagot az egyes kötetek különféle csoportosításban (korszak, tematika vagy felekezeti hovatartozás szerint) adják közre, illetve vannak egy vagy több szerzői életművet közlő sorozatdarabok is. A szövegek betűhű átiratban, szövegkritikai és tárgyi jegyzetekkel ellátva kerülnek kiadásra, a szerzői életműveknél életrajzi áttekintés is olvasható.⁷ A sorozat darabjai néhány éve az Irodalomtudományi Intézet textológiai portálján kétrétegű PDF fájlok formájában is elérhetővé váltak.⁸ Az elektronikus hozzáférés lehetővé tette azonban nem fedti le a digitális kiadás fogalmát, a nyomtatott kiadások informatizálásával együtt járó lehetőségek ugyanis jóval túlmutatnak a csupán digitális formátumra való áttétel kínálta, igen szűkös kereteken.⁹

A sorozat jelölőnyelvi átírásának megkezdése szintén Vadai István hagyatékának képezi részét. A projekt azonban Vadai váratlan halála miatt megakadt, s csupán több évnyi szünet után, 2021-ben indult újra a DigiPhil-ben, a fájlok azonban már nem az Arany kritikai kiadások informatizálása során kidolgozott egyszerű XML formátumban,¹⁰ hanem szabványos TEI XML-ben készülnek. A munkálatok alapanyagát azok a szövegfájlok képezik, amelyek OCR-hibáit még Vadai István javította ki. Mivel ezek sem mentesek a kisebb hibáktól, minden kötet kritikai szöveganyaga egy további manuális ellenőrzési fázison is keresztülmegy, hogy az OCR-hibákból eredő betűtévesztéseket a lehető legminimálisabbra tudjuk korlátozni.

Az RMKT kódolása során számos nehézséggel talákoztunk. Ezek főként a sorozat versanyagának nagyfokú változatosságával, illetve a szövegkritikai jegyzetekkel állnak kapcsolatban. E problémák közül néhányat már Vadai Istvánnak is szembesülnie kellett, az ezzel kapcsolatos kommunikáció a Trello kollaborációs eszközön, levélváltás formájában zajlott, e felületen Vadai kommentjei a ma napig visszaolvashatók. Hamar kiderült, hogy a modern kiadásoknál alkalmazott automatikus szöveggenerálás az RMKT esetében nem valósítható meg, mivel a kritikai kiadás negatív apparátust alkalmaz, vagyis a szövegtanúk teljes anyaga vonatkozásában az eltérő nyomdai betűkészletből eredő különbségek nem ismerhetők meg, így nem is reprodukálhatók. A gépi szöveggenerálás ezért a valóságban soha nem létező, a főváltozat betűkészletét a szövegtanúkéval összekeverő szövegváltozatokat tudna csak létrehozni. E probléma megoldásához minden egyes szövegtanút egyenként kellene ellenőrizni, illetve a negatív apparátusból eredő gépi tévesztéseket is manuálisan kellene kijavítani, ezt azonban a szöveganyag terjedelme lehetetlenné teszi.

7 Bisztray Gyula, Klaniczay Tibor, Nagy Lajos, Stoll Béla, szerk., *A tizenöt éves háború, Bocskay és Báthori Gábor korának költészete*, Régi magyar költők tára: XVII. század 1 (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1959), 5–14.

8 <https://szovegtar.iti.mta.hu/hu/sorozatok/rmkt-xvii-szazad/> (2022.05.11.)

9 Az informatizálás fogalma kapcsán lásd: Fellegi Zsófia, „Átmenet az analógból a digitális filológiába: médiumváltás? Madách Imre: Az ember tragédiája”, *Helikon* 67, 1. (2021.), 84–102, 91–92. Vö. Maróthy Szilvia, „Tudományos szövegkiadások a hálózaton: Áttekintés”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 122, 5. sz. (2018), 617–633.

10 Fellegi Zsófia, Palkó Gábor, „Arany-kéziratok és kritikai kiadások közzététele az Arany János Emlékévben”, *Helikon* 66, 1. sz. (2020), 82–98, 85–90.

Ezt az alapvető problémát ezért csak úgy tudjuk kiküszöbölni, hogy teljes szöveggel kizárólag a főváltozatot jelenítjük meg, a szövegváltozatokat pedig egyenként, a megfelelő sorhoz rendelve tüntetjük fel:

```
<lg>
<1>Nem lehet, mert az Isten</1>
<1><app><lem wit="#KK">Megmarad diczségében,</lem><rdg wit="#W1">düczőségében</rdg></app></1>
<1><app><lem wit="#KK">Ő törvény székit készíteti</lem><rdg wit="#W1 #W2">készitete</rdg></app></1>
<1><app><lem wit="#KK">Az ítéletre letéteti.</lem><rdg wit="#W1">itiletre</rdg></app></1>
</lg>
<lg>
<1>Dolgában tart igasságot,</1>
<1>Előhívja ez világot,</1>
<1>Es igassággal mindeneket</1>
<1>Megítél minden nemzeteket.</1>
```

1. ábra: Egy versrészlet jelölőnyelvi átírata

A DigiPhil korábbi projektjeihez képest az RMKT abban is újdonságot jelent, hogy az egyes kötetek anyaga gyakran többretegűen strukturált. Azaz tartalmaz szerzői köteteket, versciklusokat, illetve az ismeretlen szerzőjű vagy a csak néhány művel rendelkező szerzőkhöz köthető darabok gyakran különféle szerkesztői versblokkokba vannak sorolva. A kódolás során fontos, hogy ezek a rétegek is láthatóvá és követhetővé váljanak.

Az egyik legnagyobb nehézséget a szövegkritikai jegyzetek jelölőnyelvi átírata képezi. A *digital born* kiadásokkal szemben az eredetileg nyomtatvány formájában megjelent kritikai kiadások utólagos informatizálása esetében gyakran adódik probléma abból, hogy a jelölőnyelvi átírást többnyire nem a szövegkiadás készítője végzi. A sokszor több évtizeddel – de olykor akár egy évszázaddal – korábbi textológiai gyakorlatot tükröző nyomtatványok filológiai jelölései ugyanis a kódolás sajátos igényei szerint nem mindig értelmezhetők megfelelő pontossággal. De az esetleges apparátusbeli hibák vagy hiányosságok is komoly gondot jelenthetnek a helyes jelölőnyelvi átírat elkészítése során.

Az RMKT vonatkozásában különösen élesen jelentkezik ez a probléma, hiszen a sorozat több szerkesztő munkájának eredményeként jött létre. Ráadásul a feldolgozott versanyag sajátosságai is gyakran igen eltérőek. A sorozat ezért nem használ teljesen egységesített jelölési rendszert, a szövegkritikai jegyzetek jelöléseit az egyes szerkesztők gyakorlata és a versanyag egyedi jellemzői alakítják ki. Ebből kifolyólag lehetséges, hogy amit az egyik szerkesztő jelöl, a másik esetleg nem, vagy ha igen, akkor máshogyan: más szóhasználattal vagy eltérő részletességgel. A jelentékenyebb szerzői életművek például a közköltészeti darabokkal szemben jellemzően nagyobb részletességű leírást kapnak. További problémát jelent, hogy a kötetekben a jelölések pontos meghatározása sem található meg, vagyis nem tudjuk, hogy például a *javítva ebből*: vagy az *előbb*: kitétel egészen pontosan milyen kéziratbeli jelenségeket fed le. Ez a kritikai kiadás szokásos használata során természetesen nem okoz problémát. A jelölőnyelvi átírat elkészítése szempontjából azonban igencsak megnehezíti a helyzetet. Ha ugyanis nem tudjuk rekonstruálni, hogy a módosítás pontosan hogyan történt (áthúzás, átsatírozás, fölé írás stb.), akkor a jelölőnyelvi átírat pontatlanná, vagy esetleg félrevezetővé is válhat, például törlést jelölhet ott, ahol a kéziratban nincs áthúzás, vagy ha van, annak kiterjedése esetleg a valóságostól eltérő. A kódolandó anyag mennyisége miatt az utólagos ellenőrzés természetesen ebben az esetben sem lehetséges. Az alapvető cél tehát az, hogy a lehetőségekhez képest a kötet jelölését leghűbben tükröző átíratot készítsünk.

Ez az említett példa esetében azt jelenti, hogy a *javítva ebből*: kitétel által jelölt szerzői vagy másolói változat nem , hanem <corr> jelölőbe kerül, az alábbi módon:

```
<choice><orig>szívemek</orig><corr corresp="#corrector">szívet</corr></choice>
```

Mint látható, a javítás végrehajtójának a jelölése ekkor a *corresp* attribútummal történik, mivel a <corr> jelölőnél a *hand* attribútum nem használható, a TEI szintaxisa ugyanis ezt a megoldást nem teszi lehetővé. E kereten belül a kötetekben helyenként előforduló *azonnali javítás* jelölőnyelvi átírása az *instant* attribútum segítségével valósítható meg: <choice><orig>szívemek</orig><corr corresp="#corrector" instant="true">szívet</corr></choice>

A szövegkritikai apparátus jellegéből kifolyólag vált szükségessé például az emendáció eltérő kódolása egyetlen kézirat vagy nyomtatvány, illetve több szövegtanú megléte esetében. Ha csupán egyetlen szövegforrás áll rendelkezésre, vagyis a javítás ugyanazon a kézíraton (vagy esetleg nyomtatványon) szerepel, a kód magában foglalja a korrekció előzményét is: <choice><orig>hák</orig><corr>ház</corr></choice>.

Több forrás esetében viszont a főváltozat szövegében csupán egy <corr> tag áll, a javítás előzménye pedig a *readingek* között marad olvasható, ebből a szempontból sértetlenül megtartva a nehezebben félreérthető eredeti jelölési rendszert. Ha a közlés alapján szolgáló kéziratban szereplő adatot a <corr>-hoz kapcsolódóan tüntetnénk fel, akkor vagy feleslegesen megkétszereződne a szövegrész (a *readingek* mellett az emendáció kódolásánál is megismétlődve), vagy – a kritikai apparátusból történő elhagyása esetében – eltűnne a változatok közül, ami valószínűleg csak még átláthatatlanabbá tenné például a Rozsnyai-kéziratváltozatok egyébként is nehezen áttekinthető szövevényét.

Előfordul, hogy a szerkesztő az alapszövegbeli változattal szemben a szövegtanúk egyező variánsát tekinti helyesebb alaknak, s ezért ezeknek megfelelően javít a főváltozaton. Ezekben az esetekben a szövegforrás jelölése a *source* attribútummal vagy az <orig>, vagy a <corr> tagba kerülhetne. Ez a megoldás azonban az előzőekben már érintett kettős közlés vagy elhagyás problémáját vetné fel. Az emendáció alapjául vett változat kiválasztása, majd elhagyása az apparátusból azonban itt nagyfokú bizonytalanság és komoly adatvesztés nélkül nem is volna kivitelezhető.

Természetesen az RMKT sem mentes a hibáktól, és ezek olykor szintén megnehezítik a kódolás folyamatát. Előfordul például, hogy hiányzik a szövegtanút jelző szigla, vagy éppen hibásan szerepel. E hibák jelölésére fog lehetőséget nyújtani az új DigiPhil-ben alkalmazott annotációs réteg, amelynek segítségével a kutató anélkül fűzhet megjegyzéseket az egyes szöveghelyekhez, hogy megváltoztatná annak tartalmát, vagyis a jelölőnyelvi átíratot.

Összegzőként elmondható, hogy a fentikben vázolt, Vadai István munkáját alapul vevő informatizálási munka túlmutat az elektronikus hozzáférés biztosításán, a szövegek könnyebb, korszerűbb és számos új felhasználói lehetőséggel bővített kezelését teszi lehetővé. A két sorozat elkészült kötetei a DigiPhil oldalán lesznek elérhetők, úgynevezett „Free Access – no reuse”¹¹ felhasználási joggal. A TEI XML fájlok a lektorálást követően a kutatóközönség számára a DigiPhil nyilvános GitHub felületén, azonos feltételekkel válnak hozzáférhetővé.

11 <http://www.europeana.eu/rights/rr-f/> (2022.09.10.)